

29.4.2022

StV@eduskunta.fi

Viite: VNS 2/2022 vp

HUS-kuntayhtymän lausunto eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle koskien valtioneuvoston selontekoa julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2023-2026

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta on pyytänyt Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirin kuntayhtymän (HUS) lausuntoa valtioneuvoston selonteosta julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2023-2026. Lausuntoa pyydetään erityisesti hyvinvointialueiden rahoituksesta HUSin näkökulmasta sekä tutkimus- ja koulutusrahoituksesta. (VNS 2/2022). HUS kiittää saamastaan lausuntopyynnöstä ja antaa seuraavan lausunnon.

HUSin näkemykset hyvinvointialueiden rahoituksesta

Lausunnolla olevassa julkisen talouden suunnitelmassa vuosille 2023-2026 hyvinvointialueiden taloutta, sosiaali- ja terveydenhuollon ja pelastustoimen järjestämisvastuun siirtoa (ns. sote-uudistus) sekä hyvinvointialueiden valtion rahoitusta käsitellään kokonaisuutena. Julkisen talouden suunnitelmassa on otettu huomioon uudistuksen keskeiset vaikutukset myös valtion- ja kuntatalouteen. Sosiaali- ja terveydenhuollon ja pelastustoimen järjestämisvastuun siirto ja rahoitusjärjestelmää koskevat muutokset toteutuvat 1.1.2023. Hyvinvointialueiden rahoitusaseman tulee olla lähellä tasapainoa vuodelle 2023 asettujen sektoreittaisten nimellisten rahoitusasematavoitteiden mukaisesti.

Hyvinvointialueiden rahoitus vuonna 2023

Valtion selonteossa hyvinvointialueiden taloutta käsitellään luvussa 6. Hyvinvointialueiden laskennallinen rahoitus vuodelle 2023 perustuu kuntien vuoden 2022 talousarvioituihin ja vuoden 2021 tilinpäätösennusteiden tietoihin. Hyvinvointialueille siirtyvät kustannukset tullaan tarkistamaan jälkikäteen vuoden 2022 tilinpäätöstietojen perusteella vuoden 2023 aikana. Sote -rahoituslaeista 617/2021 huhtikuussa annetun hallituksen muutosesityksen (VN/854/2022) mukaisesti hyvinvointialueiden vuoden 2023 rahoitusta korjattaisiin hyvinvointialuekohtaisella korvauksella vuonna 2024 (§ 35 a). HUSin

29.4.2022

näkemyksen mukaan korvaus tulisi maksaa hyvinvointialueille jo vuonna 2023. Taustalla on huoli rahoituksen riittävyydestä mm. poikkeuksellisen kustannustason nousun, erilaisen muutuskustannusten ja kertyneen hoitovelan vuoksi.

HUS pitää selonteossa mainittua valtion talousarvioon vuodesta 2023 lukien lisättävää erillistä arviomäärärahamomenttia kannatettavana. Ko. momentti mahdollistaa vuoden aikana mahdollisesti syntyvien lisärahoitustarpeiden budjettikäsittelyn. Momentin käyttö ei kuitenkaan saa johtaa hyvinvointialueiden arviointimenettelyyn. HUS-kuntayhtymän hoitojonot ovat ennätyspitkät sekä koronapandemian että työntekijäjärjestöjen työtaistelutoimien vuoksi eikä ehdotettu rahoitusmalli huomioi lainkaan hoitovelan lyhentämiseen tarvittavia resursseja. Koronapandemia, joka ei ole vielä edes ohi, ei ole kohdellut Suomen eri alueita tasapuolisesti, joten alueellinen tilanne tulisi huomioida lisäresurssien kohdentamisessa. Toisena hyvinvointialueiden rahoitusta uhkaavana tekijänä tulee huomioida vuonna 2022 alkanut kustannustason nopea nousu: hyvinvointialueiden vuoden 2023 esitettyyn laskennalliseen rahoitukseen inflaatiotekijää ei sisälly, kuten ei myöskään työmarkkinaratkaisun mahdollista kustannuksia nostavaa tekijää.

Hyvinvointialueiden rahoitus vuodesta 2025 lukien

Valtion hyvinvointialueille myöntämän sosiaali- ja terveydenhuollon laskennallisen rahoituksen määrään vaikuttaa yhtenä osatekijänä ennakoitu palvelutarpeen kasvu. Palvelutarpeen kasvu huomioidaan vuosina 2023-2024 täysimääräisesti. Vuodesta 2025 lähtien palvelutarpeen kasvusta huomioidaan 80 %. HUSin näkemyksen mukaan edellä mainitun leikkurin käyttöönotto vuodesta 2025 alkaen tulee aiheuttamaan haasteita terveydenhuololle väestön ikääntyessä ja todellisen palvelutarpeen kasvaessa.

Muutos- ja valmistelukustannukset

Sote-uudistuksesta johtuvien suurimpien muutuskustannusten on arvioitu aiheutuvan ICT-kokonaisuudesta, joka sisältää lainsäädännön täytäntöönpanosta aiheutuvia kustannuksia sekä uudistuksen tavoitteita tukevan toiminnan kehittämisen kustannuksia. Valtion on osoittanut ICT-muutuskustannuksiin erillismäärärahaa, mutta hyvinvointialueiden tulee rahoittaa laajemman ICT-kehittämisen ja ylläpidon kustannukset yleiskatteisesta rahoituksesta ja lainanottovaltuutensa puitteista. HUS-yhtymän rahoitus tulee olemaan lähes täysin riippuvaista Uudenmaan hyvinvointialueista, jolloin HUSin huolena on rahoituksen riittävyys vaadittaviin ICT-muutos- ja kehityshankkeisiin. Laissa sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisestä Uudellamaalla (615/2021 § 8) HUS-yhtymälle on osoitettu uusia tieto- ja tiedolla johtamiseen ja toiminnan analysointiin liittyviä tehtäviä, joiden toteuttamiseen tulee ohjata riittävät määrärahat. Vuoden 2022

29.4.2022

ensimmäisessä valtion lisätalousarviossa jaettu valmistelun rahoitus ei vastannut HUSin näkymystä riittävästä ICT-valmistelun rahoituksesta.

Hyvinvointialueiden investoinnit ja lainanottovaltuus

Valtion sote-rahoitusmalliin sisältyvässä investointeja säätelevässä lainsäädännössä ja ohjeistuksessa investoinneiksi käsitetään erilaiset vuokramallit, kuten kiinteistöleasing-sopimukset ja yhteistyömallit kuten niin kutsut elinkaarimallit perinteisten taseeseen tehtävien investointien ohella. Valtioneuvosto päättää hyvinvointialueelle laskennallisesti lainanhoitokykyyn perustuen valtuuden pitkäaikaisten lainojen nostamiseen investointien rahoittamiseksi (lainanottovaltuus) hyvinvointialueesta annetun lain 15 §:n mukaisesti. HUSin näkemyksen mukaan sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen palvelujen ja rakenteiden uudistukseen liittyvä rahoitusmalli tulee rajoittamaan HUSin ja tulevan HUS-yhtymän toiminnan suunnittelua huomattavasti etenkin investointien näkökulmasta. Rahoitusmalliin sisältyvä lainanottovaltuus ja pitkäaikaisen lainanoton rajoitin heikentävät HUSin investointikykyä ja valmiutta ylläpitää perustason ja vaativan erikoissairaanhoidon toimintoja. HUSin valtakunnalliset erityistehtävät tulee huomioida myös lainanottovaltuutta määritettäessä, jotta tarvittavat investoinnit voidaan toteuttaa.

Lainanottovaltuuteen liittyvästä laskentakaavasta säädetään laissa hyvinvointialueista (611/2021 15 §). HUSin mukaan laskentakaavaa tulee muuttaa siten, että kaavan laskennallisissa lainanlyhennyksissä on mahdollisuus käyttää lainakannan todellista jäljellä olevaa juoksuaikaa jakajana 10 vuoden keskimääräisen laskennallisen lainanhoitoajan sijaan. HUSin pitkäaikaiset lainat on nostettu 20–25 vuoden laina-ajalla, joten 10 vuoden keskimääräinen laskennallinen lainanhoitoaika heikentää HUSin lainanhoitokatetta ja pienentää lainanottovaltuutta. Vastaava muutos tulee tehdä myös lain 611/2021 kohtaan 123 § Hyvinvointialueen talouteen liittyvät arviointimenettelyn edellytykset.

HUSin näkemykset tutkimus- ja koulutusrahoitukseen

Valtioneuvoston selonteossa mainitun mukaisesti Suomen tavoitteena on nostaa tutkimus- ja kehittämismenot 4 prosenttiin suhteessa bruttokansantuotteeseen vuoteen 2030 mennessä sekä hallitusohjelman, tutkimuksen, kehittämisen ja innovaatioiden tiekartan (TKI-tiekartta) että parlamentaarisen tki-työryhmän mukaisesti. Tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminnan, korkeakoulutuksen, osaamisen kehittämisen panostuksilla nähdään olevan rooli myös valtion talouden elvyttämisessä.

Selonteon mukaan STM:n hallinnonalalle osoitetaan pysyvä 5 milj. euron korotus valtion rahoitukseen terveydenhuollon yksiköille yliopistotasoiseen tutkimukseen sekä

29.4.2022

sosiaalityön yliopistotasoiseen tutkimukseen vuodesta 2023 alkaen. HUS lausuu korotuksen olevan hyvä suunta nykyiseen 25 milj. euron erittäin niukkaan määrärahavaraukseen nähden.

Valtion korvaukseen sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön erikoistumiskoulutukseen vuotuisen määrärahaan, 96 milj. euroa, ei ole tulossa muutosta vuoden 2022 valtion talousarvioon nähden. HUS ei pidä suuntausta hyvänä ottaen huomioon edellä mainitun tavoitteen tutkimus- ja kehittämismenojen nostamisesta. Kustannustason muutokset huomioiden tutkimuksen ja opetuksen määräraha siis kaventuu kansallisella tasolla.

Rahoituslakiin 617/2021 ehdotetaan säädettäväksi uudesta rahoituksen määräytymistekijästä, yliopistosairaalisästä, jolla otettaisiin huomioon yliopistosairaala-alueiden muita hyvinvointialueita korkeampia kustannuksia. Hallituksen esityksessä yliopistosairaalisän osuus hyvinvointialueiden rahoituksesta on 1,661 %, joka on VM:n vuotta 2023 koskevassa rahoituslaskelmassa kaikille yliopistosairaalahyvinvointialueille yhteensä 371 milj. euroa. Yliopistosairaalisä ei ole kasvata hyvinvointialueiden valtionrahoituskehystä vaan siihen allokoitu määräraha saadaan vähentämällä asukasperusteisesti allokoitua määrärahaa. Muutoksen nettovaikutus yliopistosairaalahyvinvointialueiden osalta olisi noin 137 milj. euroa, josta Uudenmaan hyvinvointialueiden osuus olisi noin puolet.

Rahoituslakiin 617/2021 tehty ehdotus yliopistosairaalisästä on HUSin mielestä yleisesti erittäin kannatettava ja korjaa rahoitusmallissa jo lähtökohtaisesti olleen keskeisen virheellisyyden. Yliopistosairaalat vastaavat ylivoimaisesti suurimmasta osasta terveydenhuollon opetusta ja tutkimusta, millä on keskeinen vaikutus myös yliopistosairaaloiden kustannusrakenteeseen. Esitetty rahoitus ei kuitenkaan ole HUS-kuntayhtymän mielestä riittävä huomioiden yliopistosairaaloiden panostukset TKKIO-toimintojen ylläpitämiseen. Aikaisemmin tehtyjen useiden selvitysten perusteella opetuksen ja tutkimuksen aiheuttamat ylimääräiset kustannukset yliopistosairaaloille ovat noin 10 % luokkaa niiden kokonaiskustannuksista. Myös ennen 1993 tehtyä valtionosuusuudistusta yliopistosairaaloille maksettiin opetus- ja tutkimustoiminnan aiheuttamiin erityiskustannuksiin korvaus, joka oli 10–12 % sairaalan käyttökustannuksista. Tämä tarkoittaa valtakunnallisesti noin 600 miljoonan euron kustannustasoa. Uudistuksen tulisi tosiasiallisesti turvata yliopistosairaaloiden opetuksen ja tutkimuksen rahoitus ja siten muutoksen nettovaikutus yliopistosairaalahyvinvointialueille tulee nostaa tähän tasoon.

Rahoituslain 617/2021 muutoksessa esitetty yliopistosairaalisä tultaisiin kanavoimaan Uudenmaan hyvinvointialueiden ja Helsingin kautta, mikä ei ole HUSin näkökulmasta kannatettava rahoituksen kanavointimalli; rahoituksen kanavointi suoraan HUS-yhtymälle, tai vähintään sen korvamerkitseminen yliopistosairaalan opetukseen ja

29.4.2022

tutkimukseen, varmistaisi rahoitusosuuden tarkoituksenmukaisen käytön ja seurannan läpinäkyvyyden.

Kohteliaimmin,

Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirin kuntayhtymä

Matti Bergendahl
toimitusjohtaja

Jari Finnilä
talousjohtaja